

Достизање интероперабилности Војске Србије и Црне Горе са Северноатлантским савезом учешћем у Програму „Партнерство за мир“

УДК: 355.1 (497.11 + 497.16) : 327.51(4-15)

мр Мирослав Глишић*

Интероперабилност унутар Северноатлантског савеза представља битан чинилац успешног ангажовања снага при реализацији поверених мисија. Због тога се достизању интероперабилности код земље партнера и аспиранта за чланство у Северноатлантском савезу поклања велика пажња. Земља партнер и аспирант за чланство може достићи интероперабилност са Северноатлантским савезом кроз учествовање у Програму „Партнерство за мир“ и кроз Акциони план за учлањење. У раду су анализирани могућности достизања интероперабилности Војске Србије и Црне Горе са Северноатлантским савезом кроз будуће учешће у Програму „Партнерство за мир“.

Кључне речи: *интероперабилност, Војска СЦГ, НАТО, Програм „Партнерство за мир“.*

Увод

Србија и Црна Гора опредељена је за чланство у међународним безбедносним структурама, првенствено за прикључење Програму „Партнерство за мир“ (у даљем тексту *Партнерство за мир*). Сагласно томе, у *Стратегији одбране државне заједнице Србија и Црна Гора* приступање евроатлантским интеграцијама, Европској унији и другим међународним организацијама и институцијама представља један од безбедносних и одбрамбених интереса Србије и Црне Горе.¹

Чланом 10. *Вашингтонског уговора*, којим је НАТО и основан, предвиђена је могућност проширења и примања нових чланица. У НАТО се улази једногласном одлуком земаља чланица, а може се позвати било која европска држава, која је у стању да допринесе безбедности евроатлантског подручја. За разлику од проширења (1952, 1955. и 1982) на државе истог идеолошког и културног миљеа, одлука са Самита у Бриселу, јануара 1994. године, означила је праву прекретницу у политици проширења НАТО-а. Тада је јасно речено да је НА-

* Капетан I класе мр Мирослав Глишић је истраживач сарадник у Институту ратне вештине.

¹ *Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора*, Службени лист Србије и Црне Горе, ЈП Службени лист СЦГ, Београд, 2004, бр. 55, стр. 3.

ТО отворен и за некадашње идеолошке противнике из Источне Европе. У складу с тим, било је потребно дефинисати и нову политику проширења НАТО-а. Тако је 1995. године начињена *Студија о проширењу НАТО-а* у којој су изнета њена темељна начела под називом „отворена врата“.² У студији се истиче да проширење представља један од корака према основном циљу НАТО-а - *јачање безбедности и унапређење стабилности у евроатлантском подручју* ради доприноса јачању демократских реформи, свеобухватне сарадње међу државама, транспарентности у планирању обране, способности НАТО-а да допринесе европској и међународној безбедности, као и јачању и проширењу прекоокеанског партнерства. Притом је најважнији услов за одлуку о позиву у чланство – спремност и способност стварног испуњења уговорних обавеза, односно начела, политике и процеса које заступају чланице НАТО-а. Битан фактор спремности и способности испуњења уговорних обавеза представља и интероперабилност савезничких и партнерских снага.

Државна заједница Србија и Црна Гора имаће обавезу да при будућем учешћу у *Партнерству за мир* максимално искористи постојећу структуру НАТО-а и инструменте партнерства ради достизања интероперабилности њене војске са чланицама *Северноатлантског савеза*. У том процесу допринос може пружити и овај рад својим описом будућег ангажовања Србије и Црне Горе у *Партнерству за мир* и анализом могућности за достизањем интероперабилности које пружају *Програм* и постојећа структура НАТО-а.

Ангажовање Србије и Црне Горе у Програму „Партнерство за мир“

Циљеви и садржаји ангажовања

На садашњем нивоу развоја *Партнерство за мир* представља основни механизам изградње практичних безбедносних веза између НАТО-а и његових партнера ради увећања способности партнерских земаља за очувањем мира. Тај *програм* заснива се на добровољној, флексибилној и транспарентној основи, уважавајући начела самодиференцијације и приступачности.

С обзиром на наведено, кроз билатералну сарадњу са НАТО-ом, Србија и Црна Гора, као будућа земља партнер, имаће могућности за:

- повећање броја војника спремних за учешће у операцијама под покровитељством *Уједињених нација* и других организација;
- реализацију заједничких научних истраживања са савезницима и осталим партнерским земљама;

² *Study on NATO Enlargement*, Brussels, 1995.

- увећањем борбене готовости војних снага до нивоа задатог одговарајућим стандардима НАТО-а;
 - демократизацију својих војних снага и повећање демократске контроле над њима;
 - унапређење војне доктрине и система одбране и безбедности;
 - коришћење нових сазнања НАТО-а.
- Наведене могућности, али исто тако и циљеве, Србија и Црна Гора може искористити – достићи кроз следеће садржаје ангажовања:
- реализовањем планских активности из *Индивидуалног програма партнерства*;
 - учешћем на различитим вежбама у оквиру и у духу *Партнерства за мир* и на отвореним вежбама НАТО-а;
 - реализовањем активности из планова за билатералну сарадњу са осталим земљама партнерима;
 - припремањем и реализацијом операција Партнерства за мир под вођством НАТО-а;
 - учешћем у борби против тероризма.

Инструменти ангажовања

Своје ангажовање у *Партнерству за мир* Србија и Црна Гора може да оствари кроз изграђене инструменте партнерства у оквирима прописаних политичко-војних норми ангажовања. Све важне одлуке везане за њено ангажовање доносе се у оквиру *Евроатлантског савета за партнерство*, док припрему инструмената за то ангажовање реализују радна тела партнерства. Инструменти ангажовања у *Партнерству за мир* обезбедиће Србији и Црној Гори сарадњу са НАТО-ом и омогућиће да припреми своје војне снаге за будуће чланство. *Програм* располаже следећим инструментима партнерства: *радним програмом партнерства*; *индивидуалним програмом партнерства* и *процесом планирања и ревизије*.

Радни и Индивидуални програм партнерства (Partnership Work Programme – PWP, Individual Partnership Programme – IPP) представљају инструменте Партнерства за мир, који по принципу самодиференцијације обезбеђују да свака земља партнер током учешћа у Програму изабере области у којима ће заједно са НАТО-ом реализовати одређене активности. Радни програм партнерства представља „мени“ свих могућих активности које земља партнер може реализовати заједно са НАТО-ом. Индивидуални програм партнерства је билатерални споразум између земље партнера и НАТО-а којим се регулише заједничка реализација изабраних активности из Радног програма партнерства. Радни програм партнерства за 2000–2001. годину био је сачињен од следећих области сарадње:³

³ Број области сарадње у *Радним програмима партнерства* је променљив и дефинише се у односу на процењене потребе земаља партнера.

1. питања која се односе на ваздушну одбрану (ADF);
2. управљање ваздушним простором и његова контрола (ASM);
3. консултовање, командовање и контрола – укључујући комуникационе, информационе, навигационе и системе за идентификацију, као и аспекте интероперабилности процедура и терминологије (C³);
4. планирање за цивилне хитне случајеве – укључујући и приправност у случају катастрофа (CEP);
5. управљање кризама (CRM);
6. демократска контрола оружаних снага и одбрамбених структура (DCF);
7. планирање и буџетско финансирање одбране (DPB);
8. планирање, организовање и управљање национално одбрамбеним програмима за опремање и међународну сарадњу на пољу наоружања (DPM);
9. одбрамбена политика и стратегија (DPS);
10. планирање, организација и руковођење научно-технолошким активностима у области националне одбране (DRT);
11. војна географија (GEO);
12. учење језика (LNG);
13. потрошачка логистика (LOG);
14. здравствене службе (MED);
15. метеоролошка подршка за НАТО и партнерске снаге (MSP);
16. војна инфраструктура (MIF);
17. политички и одбрамбени напори против пролиферације НХБ оружја (NBC);
18. концепцијски, плански и оперативни аспекти одржавања мира (PKG);
19. оперативни, материјални и административни аспекти стандардизације (STD);
20. војне вежбе и сродне активности у области обуке (TEX);
21. војно образовање, вежбе и доктрине (TRD).

Сарадња у свакој од области има прецизно одређене циљеве, облике сарадње (вежбе, конференције/радни састанци, посете и друге прилике за дијалог), одговорне субјекте и органе подршке. Садржаји наведених области одређују се на сваке две године и резултат су заједничког договора земаља партнера и савезника.

Оквирним документом НАТО је преузео обавезу да са партнерским земљама изгради Процес планирања и ревизије (Planning and Review Process – PARP) ради обезбеђења основа за идентификовање и процењивање снага и капацитета који би могли да буду стављени на располагање за мултинационалну обуку, вежбе и операције у садејству са снагама НАТО-а.⁴

⁴ *NATO handbook*, NATO Office of Information and Press, Brussels, 2001, page 72.

Процес планирања и ревизије у великој мери се ослања на огромно искуство НАТО-а у одбрамбеном планирању. Током припрема Самита у Мадриду, министри одбране и спољних послова НАТО-а су, у пролеће 1997. године, усвојили низ препорука које су имале за циљ да повећају сличност између PАРP-а и процеса планирања одбране у оквиру самог НАТО-а.⁵ Одлучено је да се за сваки циклус PАРP-а, уз сагласност министара одбране земаља које учествују у PАРP-у, израђују политичке смернице за планирање процеса. Те политичке смернице имају сличну улогу као и *министарско управљање* у оквиру планирања одбране НАТО-а. Поред тога, донета је и одлука да се циклус PАРP-а продужи са две на шест година.

За учешће у PАРP-у земље партнери се опредељују на изборној основи. Дакле, у PАРP-у не учествују све земље чланице *Партнерства за мир*.⁶ То је цикличан процес који садржи и билатералне и мултилатералне чиниоце. Билатералност се огледа у томе што свака земља партнер која жели да учествује у PАРP-у преузима обавезу да за сваки одређени циклус достави НАТО-у податке о својој одбрамбеној политици, развоју догађаја на плану демократске контроле својих војних снага, националној политици према сарадњи у оквиру *Партнерства за мир*, одговарајућим финансијским и привредним плановима и многим другим питањима.⁷ На основу тих података за сваког партнера у „*оквиру 26+1*“ израђује се PАРP. Уз то, припрема се и скуп *циљева партнерства (Partnership Goals)*, како би се указало на мере које сваки партнер треба да предузме ради достизања интероперабилности. Коначно, земља партнер и НАТО заједнички одобравају *процену планирања и ревизије* и *циљеве партнерства*. Након тога, мултилатерално, представници НАТО-а и свих земаља партнера које учествују у PАРP-у усвајају *консолидован извештај*, који укратко описује сваку усвојену процену и снаге које је земља партнер ставила на располагање.

Паралелно са наведеним инструментима развијен је и акциони план за учлањење (*Membership Action Plan – MAP*), на основу којег свака заинтересована земља израђује национални програм припрема за будуће чланство у НАТО-у.⁸ Акциони план за учлањење развијен је ради помоћи земљама аспирантима за чланство у НАТО-у при усмеравању припрема за достизање циљева и приоритета дефи-

⁵ Препоруке које се односе на унапређење PАРP-а званично су усвојене на Самиту НАТО-а у Вашингтону 1999. године документом *Partnership for Peace – An Enhanced and more operational partnership*.

⁶ У PАРP-у сада учествује 16 земаља: Албанија, Јерменија, Аустрија, Азербејџан, Белорусија, Хрватска, Финска, Грузија, Ирска, Казахстан, Молдавија, Шведска, Швајцарска, Македонија, Украјина и Узбекистан. Земље које су чланице *Партнерства за мир*, а нису учеснице PАРP-а су: Киргизија, Русија, Таџикистан и Туркменистан.

⁷ *NATO Handbook*, op. cit, str. 73.

⁸ *Membership Action Plan*, Washington Summit, 1999.

нисаних у именованом плану.⁹ Овај план је програм НАТО-а који јасно доказује како је ова организација отворена за даље проширење. Ипак, учествовање у програму не гарантује будуће чланство у НАТО-у, нити се тај план састоји од листе услова коју земље аспиранти треба да испуне. Одлуке о позиву аспирантима и отпочињање преговора о придруживању доноси НАТО консензусом, разматрајући сваки случај појединачно. Акциони план за учлањење пружа конкретну повратну информацију и савет од НАТО-а земљама аспирантима ради њихових припрема за будуће чланство. Поред тога, он пружа низ активности усмерених на јачање кандидатуре сваког појединог аспиранта. Акциони план за учлањење не замењује Партнерство за мир. У оквиру њега сви аспиранти израђују свој национални програм припрема за будуће чланство у НАТО који покрива сва наведена питања. У њему су приказани постављени циљеви и кораци које ће предузети за остварење тих циљева, одговорне институције, те распоред рада на специфичним аспектима својих припрема, где је то могуће. Аспиранти могу модификовати програм по свом нахођењу. За partnere који учествују у акционом плану за учлањење одређују се циљеви партнерства који, пре свега, припремају партнера за будуће чланство у НАТО-у. У том смислу они се могу разврстати на *циљеве партнерства* који се односе на убрзавање прилагођавања целокупног државног апарата захтевима колективне обране; прилагођење целокупне структуре војних снага и на снаге које су пријављене за НАТО ради реализације *операција подршке миру*.

За земље partnere које желе интензивнију сарадњу са НАТО, а нису спремне да учествују унутар *акционог плана за учлањење*, НАТО је успоставио посебан програм сарадње – *индивидуални партнерски акциони план (Individual Partnership Action Plan – IPAP)* чија је основна функција пружање и омогућавање подршке и савета заинтересованим партнерима у њиховим напорима да реформишу и модернизују своје одбрамбене и безбедносне системе. За разлику од осталих програма сарадње у којима учествују сви заинтересовани партнери, *индивидуални партнерски акциони план* односи се на сваког заинтересованог партнера засебно. У том контексту НАТО подстиче и охрабрује partnere да пронађу свој индивидуални начин приближавања и јачања односа са НАТО преко *индивидуалних партнерских акционих планова* који ће првенствено истаћи, ускладити и организовати аспекте НАТО-партнерских односа унутар ЕАРС-а и оквира *Партнерства за мир*, у складу са циљевима и интересима НАТО-а, као и могућностима сваке земље партнера понаособ. Таквим плано-

⁹ Тренутно у *акционом плану за учлањење* учествују три земље: Албанија, Хрватска и Македонија.

вима, који се одвијају у двогодишњем периоду, НАТО свакој земљи партнеру, у складу с његовим специфичним потребама, пружа помоћ и савет на подручјима сарадње која представљају њихов интерес. Могућност учествовања у индивидуалном партнерском акционом плану отворена је за све заинтересоване земље partnере, осим за земље које су признате као службени кандидати за пуноправно чланство у НАТО. *Индивидуални партнерски акциони план* не замењује индивидуални програм партнерства, нити утиче на учествовање сваке земље партнера у процесу планирања и ревизије. *Индивидуални програм партнерства* сваког партнера, прилагођен ако је потребно, може бити и саставни део индивидуалног партнерског акционог плана. Такав индивидуални програм партнерства и даље ће представљати главни инструмент у планирању активности које се реализују у склопу *Партнерства за мир*. Код држава партнера које не суделују унутар индивидуалног партнерског акционог плана, процес испуњавања властитог индивидуалног програма партнерства остаје непромењен. *Индивидуални партнерски акциони план* првенствено је намењен земљама партнерима с подручја Кавказа и Азије с којима НАТО жели да успостави ужу сарадњу.¹⁰

Радна тела у Програму „Партнерство за мир“

Радна тела *Партнерства за мир* омогућавају координирано ангажовање партнерских земаља кроз инструменте *партнерства*, као и њихово унапређење. Радна тела у *Партнерству за мир* су:

- Политичко-војни управни комитет за *Партнерство за мир*,
- Радна група за војну сарадњу,
- Ђелија за координацију партнерства,
- Одељења за *Партнерство за мир* при штабовима НАТО-а;
- Мисије земље партнера при НАТО-у.

Политичко-војни управни комитет за Партнерство за мир (Political-Military Steering Committee on Partnership for Peace – PMSC/PIP) основно је радно тело задужено за питања *Партнерства за мир*. Комитет се састаје у разним облицима – само савезници или савезници и партнери.¹¹

Главна задужења *Политичко-војног комитета* су:¹²

– давање сугестија *Северноатлантском савету* у вези са питањима која се тичу *Партнерства за мир*,

¹⁰ Тренутно Грузија, Азербејџан и Узбекистан имају развијену сарадњу са НАТО-ом преко индивидуалног партнерског акционог плана.

¹¹ *NATO Handbook*, op. cit., стр. 71.

¹² *Ibidem*.

– одговорност за свеукупну координацију *радног програма партнерства*;

– израда политичко-војних смерница које ће војне власти НАТО-а користити у припреми свога доприноса *радном програму партнерства* у погледу војних вежби и активности;

– обезбеђивање смерница за приpreму *индивидуалних програма партнерства* и њихово подношење на одобравање *Северноатлантском савету*;

– пројектовање и координација рада на *процесу планирања и ревизије*.

Радна група за војну сарадњу (Military Cooperation Working Group – MCWG) радни је форум *Партнерства за мир* и представља саветодавно тело *Политичко-војног управног комитета*. Радни састав те групе чине само савезници, или и савезници и партнери. Све војне аспекте сарадње у *Партнерству за мир* пројектује *Војни комитет НАТО-а* на основу смерница добијених од *Политичко-војног управног комитета*. Пројектоване војне аспекте сарадње затим усваја *Северноатлантски савет*. Ради што реалнијег сагледавања војних аспеката сарадње у *Партнерству за мир* представници *Војног комитета* се редовно састају са представницима *Радне групе за војну сарадњу*.¹³

Ћелија за координацију партнерства (Partnership Coordination Cell – PCC) делује под окриљем *Северноатлантског савета*, а од 2000. године инкорпорирана је и у војну структуру НАТО-а и за свој рад одговара његовим стратегијским командама – *Савезничкој команди за операције* и *Савезничкој команди за трансформацију*. Она се налази у оквиру *Савезничке команде за операције* у Монсу. Њен задатак је да координира заједничке војне активности у оквиру *Партнерства за мир* и да израђује војне планове неопходне за реализацију војних аспеката *радног програма партнерства*, пре свега на планирању, организацији и реализацији војних вежби ради достизања вишег степена интероперабилности између земље партнера и чланица НАТО-а. На челу ћелије налази се директор. Њено особље има међународни статус и чини га део персонала из НАТО-а и део персонала из земаља партнера.¹⁴ При *Ћелији за координацију партнерства* налазе се и национални тимови за везу између НАТО-а и земаља партнера.

Најчешћи задаци који се постављају пред тимове земље партнера распоређених у *Ћелији за координацију партнерства* су:

- представљање своје земље у стратегијским командама НАТО-а;
- координација војног дела свих активности предвиђених *индивидуалним програмом партнерства*;

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, стр. 71 и 72.

– координација прибављања НАТО публикација и докумената о стандардизацији у НАТО-у;

– координација активности на релацији властита земља – *Савезничка команда за операције* ради успешне припреме, организовања и реализације *операција Партнерства за мир под вођством НАТО-а*;

– учествовање у свим важнијим активностима у Бриселу (посета председника сопствене земље или владе, министра одбране, начелника генералштаба) у складу са могућностима и потребама.

Поред наведених тела, земље партнери су у штабовима НАТО-а заступљене преко одељења за везу, састављених од дипломатског и војног персонала. Међутим, од усвајања *Бриселског споразума* многе партнерске земље установиле су званично акредитоване дипломатске мисије и високе војне представнике кроз формирање одељења за *Партнерство за мир (PfP Staff Elements – PSE)*,¹⁵ која су формирана при различитим штабовима НАТО-а на стратегијском и регионалном нивоу. Свако одељење састоји се од језгра сачињеног од савезничких и партнерских официра са међународним статусом који заједнички раде на планирању вежби и обављању других сарадничких функција.

Мисије земаља партнера при НАТО-у смештене су у Бриселу, а успостављају их све државе чланице *Партнерства за мир*. Њихов задатак је да представљају своју земљу и да учествују у раду *Евроатлантског савета за партнерство* и у развоју *Партнерства за мир*.

Анализом активности различитих мисија земаља партнера при НАТО-у могу се издвојити следећи задаци које земља партнер поставља пред њих:

– побољшање позиционирања своје земље у НАТО-у, као и код изасланстава земаља чланица НАТО-а;

– обезбеђење потребних информација и одговарајуће подршке институцијама у својој земљи ради лакших и квалитетнијих припрема за приступање у поноправно чланство НАТО-а.

Наведене задатке мисије земље партнера при НАТО-у остварују на следећи начин:

– квалитетним представљањем своје земље у кључним телима *Евроатлантског савета за партнерство* и *Партнерства за мир*,

– интензивирањем и проширењем деловања у стручним одборима и радним телима;

– активним учествовањем у реализацији националног програма припрема за будуће чланство у НАТО-у;

¹⁵ *Бриселски споразум о Статусу мисије и представника трећих земаља у НАТО* потписан је 14. децембра 1994, а ступио је на снагу 28. марта 1997.

... = активним учествовањем у реализацији индивидуалног програма партнерства;

... = сталним разменама мишљења са представницима изасланстава чланица НАТО-а и осталим мисијама земаља партнера при НАТО-у, као и другог дипломатског и војно-дипломатског деловања.

Свој рад мисија земље партнера при НАТО-у заснива на: акционом плану за учлањење; процесу планирања и ревизије; индивидуалном програму партнерства; прегледу укупне интероперабилности Партнерства за мир; учествовању у раду Евроатлантског савета за партнерство; стратегији националне безбедности и стратегији одбране своје земље.

Дефинисање интероперабилности у Програму „Партнерство за мир“

Интероперабилност се у НАТО речнику термина и дефиниција дефинише као *”...способност снага НАТО-а и, када је потребно, снага земаља партнера и осталих не-НАТО земаља за заједничком обуком, вежбама и успешним радом у реализацији поверених мисија и задатака“*.¹⁶

Достизање интероперабилности реализује се на оперативном, материјалном и административном пољу. Посебно важни објекти достизања интероперабилности су војне процедуре и поступци, борбена техника, системи за консултације, командовање и контролу, логистика и терминологија. Основно средство достизања интероперабилности је заједничка стандардизација, што подразумева заједнички развој и имплементацију докумената о стандардизацији у НАТО-у.

Интероперабилност у НАТО-у није одувек посматрана на наведени начин. Приказана дефиниција интероперабилности уведена је у НАТО речник термина и дефиниција тек 4. октобра 2000. године.¹⁷ Пре тога, интероперабилност је заједно са компатибилношћу, заменивошћу и заједништвом посматрана као ниво стандардизације, а стандардизација је била дефинисана као *”...процес развоја концепата, доктрина, процедура и планова ради достизања и одржавања најефикаснијег нивоа стандардизације на оперативном пољу, пољу борбене технике и администрације“*.¹⁸

Тако дефинисан процес стандардизације имао је четири нивоа.¹⁹

¹⁶ *NATO glossary of terms and definitions – AAP-6*, NATO Standardization Agency, Brussels, 2003, page 2-1-7.

¹⁷ *Ibidem*, стр. 2-1-7.

¹⁸ *Standards for Defence, MOD UK Standardization Policy, organizations and implementation*, part I, Ministry of Defence, United Kingdom, 1999, page 18.

¹⁹ *Ibidem*.

– *компатибилност* – способност два или више система (борбени системи, системи за консултације, командовање и контролу, борбена средства, компоненте опреме) који се налазе на употреби у војним снагама НАТО-а, да егзистирају или функционишу у истом окружењу без узajмног ометања;

– *интероперабилност* – способност система, јединица или целокупних војних снага да обезбеде сервис другим системима, јединицама или целокупним војним снагама или, пак, да прихвате сервис од других система, јединица или целокупних војних снага и након тога да буду заједно у могућности да ефикасно реализују поверене мисије и задатке;

– *заменљивост* – стање које постоји када два или више система поседују такве функционалне или физичке карактеристике еквивалентне по особинама и издржљивости, које им омогућавају да се замене једни другима без мењања самих система и без селекције по принципу погодности и перформанси;

– *заједништво* – стање које се постиже када групе појединаца, организација или нација користе заједничке доктрине, процедуре или опрему.

Потребе за променама наведеног категоријалног апарата стандардизације уследиле су након проширења НАТО-а 1999. новим чланицама. С обзиром на то да је НАТО политичко-војна организација, свако његово проширење није смело ићи на штету „продубљења“, односно на штету његовог јединства и способности за заједничким деловањем. Нове чланице НАТО-а нису биле у могућности да у потпуности одговоре захтевима тадашњег начина стандардизације у НАТО-у, што је управо доводило до опасности за смањењем свеукупног јединства НАТО-а и његових способности за заједничким деловањем. Наиме, Мађарска, Пољска и Чешка нису биле у стању да у процесу материјалне стандардизације учествују на нивоу заједништва, што је знатно отежавало планирање и ангажовање снага НАТО-а. Да би се то избегло, током 2000. године приступило се изради новог *програма стандардизације у НАТО-у* и у оквиру њега дефинисању новог категоријалног апарата. Суштина новог *програма стандардизације у НАТО-у* и новог категоријалног апарата огледа се у издвајању интероперабилности као нивоа стандардизације у НАТО-у и њеног дефинисања као стања способности за заједничким деловањем које се достиже применом заједничке стандардизације. Тада је заједничка стандардизација дефинисана као „...*развој и имплементација концепата, доктрина, процедура и планова којима се обезбеђује и одржава потребан ниво компатибилности, заменљивости или заједништва на оперативном, материјалном и административном пољу ради достизања интероперабилности*“.²⁰

²⁰ *NATO glossary of terms and definitions – AAP-6*, op. cit., str. 2-S-9.

Нивои стандардизације дефинисани су на следећи начин:

– *компатибилност* – прикладност заједничке употребе производа, процеса или услуга под одређеним условима ради достизања релевантних захтева без изазивања неприхватљивих интеракција;²¹

– *заменљивост* – могућност да се један производ, процес или услуга користи уместо неког другог да би се испунили исти захтеви;²²

– *заједништво* – стање које се постиже када се користе исте доктрине, процедуре или опрема.²³

Дефинисање интероперабилности као стања способности за заједничким деловањем војних снага НАТО-а, *Партнерства за мир* и не-НАТО снага током реализације поверених мисија и задатака допринело је лакшем сагледавању њихове ефикасности и ефикасности, па самим тим и једноставнијем „кројењу“ снага при планирању њиховог ангажовања. С друге стране, избегнута је обавеза да те земље пролазе кроз процес оперативне, материјалне и административне стандардизације на свим нивоима. У ствари, новим *програмом стандардизације у НАТО-у* регулисано је да, ради достизања интроперабилности, треба да се реализује оперативна и административна стандардизација на нивоу заједништва, материјална стандардизација на нивоу компатибилности, као и на нивоу заменљивости када су у питању муниција, гориво и системи за снабдевање и сервисирање мултинационалних снага. Тиме је омогућено да у процесу стандардизације могу учествовати и новопримљене чланице, земље партнери, па и остале не-НАТО земље које са својом расположивом борбеном техником нису у могућности да достигну ниво заједништва у процесу материјалне стандардизације.

Без обзира на начин на који је била дефинисана, интероперабилност је кроз стварање унапређеног и оперативнијег *партнерства* постајала све значајнији чинилац успешног ангажовања земље партнера. Већ након реализације прве вежбе у оквиру *Партнерства за мир* под називом *Кооперативни мост 94*, земље партнери почеле су да развијају заједничко разумевање доктрине очувања мира, **уважавају значај интероперабилности** и уче како се ради у мултинационалном окружењу.²⁴ То је допринело да се у *Студији о проширењу НАТО-а* нагласи значај интероперабилности, као један од војних услова за пријем земље партнера у пуноправно чланство НАТО-а.²⁵

²¹ *Ibidem*, стр. 2-С-10.

²² *Ibidem*, стр. 2-1-6.

²³ *Ibidem*, стр. 2-С-9.

²⁴ Детаљније у: Душван Џорџ, *Војни допринос НАТО Партнерству за мир у НАТО и Партнерство за мир*, „Међународна политика“, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, Центар за стратегијске студије, Београд, стр. 199–200.

²⁵ *Study on NATO Enlargement*, op. cit., chapter 4, paragraph 45.

Земља партнер достиже интероперабилност активним учешћем у систему стандардизације у НАТО-у и усвајањем и имплементирањем докумената о стандардизацији у НАТО-у кроз инструменте партнерства.

Могућности достизања интероперабилности Војске Србије и Црне Горе са Северноатлантским савезом учешћем у Програму „Партнерство за мир“

Достизање интероперабилности учешћем у систему за стандардизацију у Северноатлантском савезу

Већ је речено да је стандардизација у НАТО-у основно средство достизања интероперабилности. Њена улога је развој и имплементација докумената о стандардизацији у НАТО-у, ради достизања интероперабилности. Докумената о стандардизацији представљају уговоре о стандардизацији (*Standardization Agreements – STANAGs*) и савезничке публикације о стандардизацији (*Allied Publications – APs*). Уговори о стандардизацији дефинишу се као „запис о договору између неколико или свих држава чланица којим усвајају исту или сличну војну опрему, муницију, системе снабдевања и складиштења; као и оперативне, логистичке и административне процедуре. Такође, прихватање савезничке публикације о стандардизацији од стране свих држава, а коју је објавила Агенција НАТО за стандардизацију, може се сматрати уговором о стандардизацији“.²⁶ Савезничка публикација о стандардизацији је званичан документ о стандардизацији који неке или све НАТО чланице сагласно користе као заједнички пуноснажни документ. Намењен је за директну употребу корисницима у министарствима одбране и војскама савезника и партнера, тако да није неопходно да се те информације поново објављују у свакој држави. Природа савезничких публикација о стандардизацији назначена је у њиховом називу, нпр. *Allied Administrative Publication (AAP) – Савезничка административна публикација* или *Allied Standardization Publication (AStanP) – Савезничка публикација о стандардизацији*.²⁷ Постоје три врсте савезничких публикација о стандардизацији:²⁸ оне које садрже само чињеничне информације и као такве не захтевају постојање одговарајућег уговора о стандардизацији; оне које упућују на радње које треба да се предузму у одређеним ситуацијама, па захтевају одобрење државе чланице у облику ратификације одговарајућег

²⁶ *NATO Glossary of Terms and Definitions – AAP-6*, op. cit, стр. 2-N-2.

²⁷ *Standards for Defence, MOD UK Standardization policy, organizations and implementation, Ministry of Defence*, op. cit., стр. 27.

²⁸ *Ibidem*.

уговора о стандардизацији у публикације које представљају комбинацију претходне две, то јест чињеничних информација (које не захтевају ратификацију) и захтева/инструкција које су директивне по природи и захтевају одобрење поједине државе у виду ратификације одговарајућег уговора о стандардизацији. Задужене власти имају задатак да обезбеде да чињеничне информације буду јасно идентификоване, обично у виду додатка у посебном анексу.

Документа о стандардизацији развијају се и имплементирају кроз три потфункције стандардизације: оперативну; материјалну и административну стандардизацију.²⁹

– *Оперативна стандардизација* развија и имплементира документа о стандардизацији која се тичу будућих и/или тренутних војних поступака и процедура. Она могу бити примењена за усаглашавање питања која се односе на концепте, доктрине, тактику, логистику, вежбе, организацију, извештаје, обрасце, планове и шеме.

– *Материјална стандардизација* развија и имплементира документа о стандардизацији која се тичу карактеристика будућих и/или садашњих материјалних средстава, као што су системи за командовање, контролу и комуникацију, системи наоружања, разни подсистеми, компоненте, резервни делови и потрошни материјал (укључујући муницију и гориво).

– *Административна стандардизација* развија и имплементира документа о стандардизацији која се првенствено односе на терминологију која се примењује и на оперативном и на материјалном пољу. Поред тога, административна стандардизација развија и имплементира документа о стандардизацији која олакшавају НАТО администрацију у областима које немају директну војну примену (нпр. извештавање о економским статистикама, израда стратегијских прегледа одбране и слично).

Оперативна и административна стандардизација обезбеђују првенствено ниво заједништва, док материјална стандардизација обезбеђује сва три задата нивоа. Компатибилност се, првенствено, односи на командно-информационе системе и борбену технику, заменљивост стрељачке и артиљеријске муниције, горива и система за снабдевање и сервисирање мултинационалних снага, а заједништво на доктрине и процедуре, као и на заједнички развој ратне технике (оклопна борбена возила, авиони, бродови и системи наоружања).³⁰

Систем за стандардизацију у НАТО-у основни је носилац функције стандардизације. Циљ његовог постојања је интероперабилност

²⁹ *Staffing Guide for Allied Joint Publications*, Directorate for Operational Plans and Joint Force Development (J-7), Joint Staff, Washington, 2002, pages 13 - 14.

³⁰ *NATO Logistics Handbook*, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1997, chapter 17, paragraph 1716.

у НАТО-у и *Партнерству за мир*. Потциљеви којима се достиже наведени циљ система за стандардизацију у НАТО-у су:

- усклађена и координирана стандардизација целом НАТО-у;
- интероперабилност на оперативном пољу;
- интероперабилност на материјалном пољу, и
- интероперабилност на административном пољу.

Структура система за стандардизацију, приказана на слици 1, састоји се од следећих елемената:³¹

– *Северноатлантски савет* је највише тело НАТО-а у којем су државе чланице представљене на амбасадорском нивоу. Одговоран је за свеукупну политику НАТО-а, па самим тим и за процес стандардизације;³²

– *Војни комитет* одговоран је Северноатлантском савету, Комитету за планирање одбране и Групи за нуклеарно планирање за реализацију свих војних послова у НАТО-у. Директно или преко својих потчињених команди (Савезничка команда за операције и Савезничка команда за трансформацију), учествује у идентификацији стандардизационих захтева/недостатака за потребе њиховог рада.³³

– *Организација НАТО за стандардизацију* састављена је од Комитета НАТО за стандардизацију, Штабне групе НАТО за стандардизацију и Агенције НАТО за стандардизацију. Она представља основни субјекат стандардизације у НАТО-у и задужена је за побољшање координације и обезбеђење реализације активности које се одnose на стандардизацију.³⁴

– *Агенција НАТО за стандардизацију, Виша конфереција за НАТО логистику, Конференција директора за национално наоружање (ЦНАД) и Комисија НАТО за консултације, командовање и контролу* задужени су, преко својих потчињених организационих структура и привремено формираних радних група, за развој и имплементацију докумената о стандардизацији унутар њихових надлежности. Та тела развијају нова и прилагођавају стара документа о стандардизацији.³⁵ Агенција НАТО за стандардизацију и Виша конференција за НАТО логистику одговорне су за потфункцију оперативне стандардизације, Конференција директора за национално наоружање за потфункцију материјалне стандардизације, а Агенција НАТО за консултације, командовање и контролу за потфункције материјалне и оперативне стандардизације у области командно-информационих система. Административну стандардизацију реализују све наведене организационе целине у својим областима.

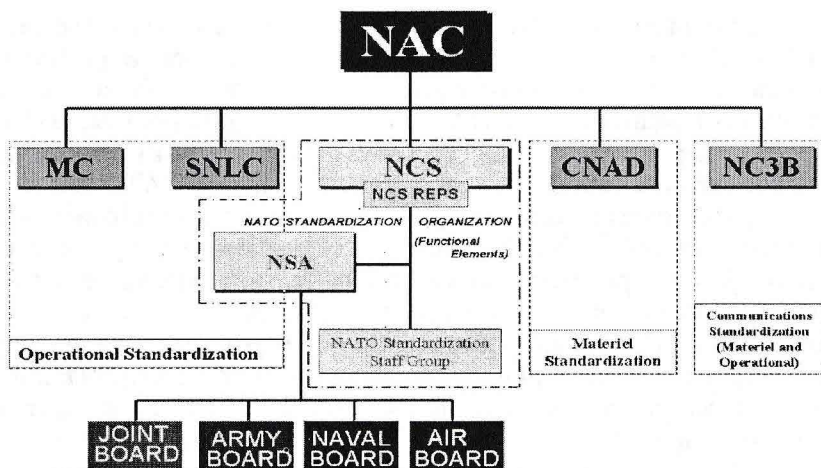
³¹ *Staffing Guide for Allied Joint Publications*, op. cit., стр. 15.

³² *Ибидем*

³³ *Ibidem.*

³⁴ *Ibidem.*

³⁵ *Ibidem.*



Слика бр. 1: Структура система за стандардизацију у НАТО³⁶

Легенда: NAC=North Atlantic Council; MC=Military Committee; SNLC=Senior NATO Logisticians' Conference; NCS=NATO Committee for Standardization; CNAD=Conference of National Armaments Directors; NC3B=NATO Consultation, Command and Control Board; NSA=NATO Standardization Agency

Упоредо са доношењем одлука о стварању *унапређеног и оперативнијег Партнерства* донета је одлука и о активном учешћу партнера у процесу стандардизације у НАТО-у чиме им је омогућено да унапређују своју интероперабилност у односу на земље чланице.³⁷ У ствари, Србија и Црна Гора, као земља партнер, учествоваће у развоју *докумената о стандардизацији* својим чланством у организационим структурама – привремено формираним радним групама приказаних организација за стандардизацију кроз седеће фазе:

– идентификацију стандардизационих захтева/недостатака, коју реализују *Војни комитет, Стратегијска команда за операције, Стратегијска команда за трансформацију*, чланице НАТО-а и земље партнери (приступ одозго надоле) и специјализоване експертске групе чланица НАТО-а и земаља партнера које раде у оквиру организационих тела система за стандардизацију (приступ одоздо нагоре). Кроз идентификацију стандардизационих захтева/недостатака одређују се области у којима треба да се достигне интероперабилност применом процеса стандардизације;

– формулисање и усаглашавање приоритета *циљева стандардизације* у односу на већ уочене стандардизационе захтеве/недостатке. Србији и Црној Гори, као земљи партнеру, неће бити омогућено да за све *документе о стандардизацији* сагледава стандардизационе недостатке, већ само на један њихов део;

³⁶ *Ibidem.*

³⁷ *NATO Handbook*, op. cit., стр. 314-316.

– развој нових и прилагођавање старих документа о стандардизацији. С обзиром на широк спектар области за које се та документа прописују, наведену активност реализују сва организациона тела система за стандардизацију у НАТО-у. Србија и Црна Гора ће, као земља партнер, имати могућност да учествује у раду свих приказаних организационих целина система за стандардизацију у НАТО-у;

– ратификовање документа о стандардизацији од стране сваке државе понаособ.³⁸ Имајући у виду да се функција стандардизације реализује на добровољној основи, државе чланице могу испољити резерву у односу на предложени документ о стандардизацији.³⁹ Србија и Црна Гора, као учесница у *Партнерству за мир*, неће имати прилику да учествује у процесу ратификације документа о стандардизацији, већ ће та документа добровољно усвајати имплементацијом кроз инструменте партнерства.⁴⁰

– објављивање документа о стандардизацији, што ће се реализовати након њихове ратификације и у надлежности је председавајућег Агенције НАТО за стандардизацију;

– имплементирање усаглашених документа о стандардизацији, што је у надлежности чланица НАТО-а и земља партнера.⁴¹ Међутим, помоћ Србији и Црној Гори, као будућој учесници *Партнерства за мир*, при имплементацији документа о стандардизацији могу пружити организационе целине система за стандардизацију у НАТО-у;

– верификовање имплементираних документа, чиме се имплементирана документа о стандардизацији прихватају, прилагођавају или повлаче из употребе.

Достизање интероперабилности кроз индивидуални програм партнерства

Реализација активности из *Радног програма партнерства* кроз индивидуалне програме омогућиће Србији и Црној Гори достизање интероперабилности у изабраној области. Међутим, важно је истаћи

³⁸ Ратификација се у *НАТО речнику термина и дефиниција* дефинише као: „декларација којом чланице НАТО-а формално прихватају, са или без резерве, садржај документа о стандардизацији“; *НАТО Glossary of terms and definitions (English and French)*, op. cit., стр. 2-P-3.

³⁹ Резерва се дефинише као: „изнето ограничење од стране чланица НАТО-а које описује део документа о стандардизацији који се неће имплементирати“; *Ibidem*, стр. 2-R-9.

⁴⁰ Одређени број документа о стандардизацији (*Уговори о стандардизацији* којима се дефинишу оперативне процедуре, тактичке радње и поступци, захтеви за одређеним наоружањем и опремом) нису важећи у државама појединачно ако се не примењују у вези с неким, или у оквиру неког одговарајућег националног документа. Због тога Србија и Црна Гора, као земља партнер, уколико одлучи да усвоји неки уговор о стандардизацији, треба да утврди и сопствени стандард одбране на основу тог документа.

⁴¹ *НАТО речник термина и дефиниција* дефинише имплементацију као: „испуњење обавеза одређених документима о стандардизацији“; *Ibidem*, стр. 2-1-2.

да постоје области сарадње које у потпуности или делимично обезбеђују процес стандардизације ради достизања интероперабилности.

Наиме, *Радни програм партнерства за 2000–2001. годину* предвидео је укупно 21 област сарадње. Област под називом *Оперативни, материјални и административни аспекти стандардизације* реализује се искључиво ради пружања помоћи земљи партнеру да учествује у процесу стандардизације у НАТО-у. Ради тога, та област треба да испуни следеће задатке:⁴²

- упознати земље partnере са процесом оперативне, материјалне и административне стандардизације у НАТО-у;

- помоћи земљама партнерима у успостављању државних структура, организација и процедура за стандардизацију, које ће бити компатибилне са таквим организацијама у НАТО-у;

- помоћи земљама партнерима у одређивању и имплементирању *документа о стандардизацији* који се односе на договорене области сарадње;

- обезбедити савете и техничку помоћ земљама партнерима при имплементацији *циљева партнерства*;

- обезбедити састанке савезника и партнера у оквиру Конференције директора за национално наоружање, Више конференције за НАТО логистику, Агенције НАТО за стандардизацију, Организације НАТО за консултације, командовање и контролу и њима потчињених радних тела;

- пружити експертску помоћ земљама партнерима и размену информација о аспектима стандардизације под покровитељством Конференције директора за национално наоружање, Више конференције за НАТО логистику, Агенције НАТО за стандардизацију и Организације НАТО за консултације, командовање и контролу, и

- обезбедити релевантну НАТО документацију, укључујући STANAGs и APs, развијене унутар Конференције директора за национално наоружање, Више конференције за НАТО логистику, Агенције НАТО за стандардизацију и Организације НАТО за консултације, командовање и контролу.

Из приказаних задатака може се закључити да реализацијом активности које припадају области под називом *Оперативни, материјални и административни аспекти стандардизације*, Србија и Црна Гора може развити способности које ће јој омогућити да учествује у процесу стандардизације у НАТО-у и да на своје снаге имплементира *документа о стандардизацији*. Дакле, то представља први корак у достизању интероперабилности њених војних снага са снагама НАТО-а.

Остале области сарадње дефинисане *Радним програмом партнерства за 2000–2001. годину*, пред своје активности, поред осталог, постављају и задатке који се односе непосредно на обезбеђење процеса стандардизације ради достизања интероперабилности на пољима релевантним за ту област. Тако, на пример, област сарадње под називом

⁴² *Partnership Work Programme for 2000–2001*, op. cit., paragraph 19.

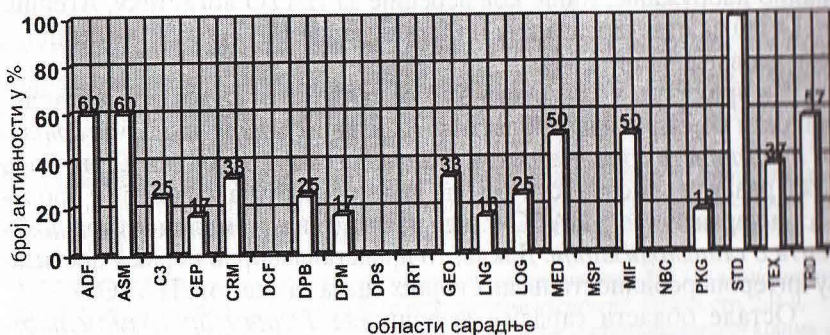
вом *Питања која се односе на ваздушну одбрану* има пет прецизно дефинисаних задатака које кроз планиране активности у тој области треба реализовати. Од тих пет задатака, три се непосредно односе на процес стандардизације.⁴³ То су:

- хармонизација процедура и терминологије у области ваздушне одбране;
- унапређење развоја компатибилних механизма и процедура за рад у условима потенцијалних опасности и повреда ваздушног простора;
- помоћ земљи партнеру ради достизања интероперабилности система за идентификацију авиона, опреме и средстава за ваздушну одбрану и система за танкирање горивом у ваздушном простору.

Област сарадње под називом *Консултовање, командовање и контрола* (укључујући комуникационе, информационе, навигационе и системе за идентификацију, као и аспекте интероперабилности процедура и терминологије) пред своје активности поставља четири конкретна задатка, од којих се један односи непосредно на стандардизацију: „подршка у обезбеђењу стандардизације на нивоу компатибилности комуникационих и информационих система ради подршке процеса консултација, командовања и контроле“.⁴⁴

Исти је случај и у већини осталих области сарадње *Радног програма партнерства*. Резултати анализе и класификације активности свих области сарадње, према критеријуму да ли те активности обезбеђују или не обезбеђују процес стандардизације, приказани су на графикану 1.

Графикон 1: *Обезбеђење стандардизације у Радном програму партнерства*



На приказаном графикану може се уочити да само пет области сарадње: *демократска контрола оружаних снага и одбрамбених*

⁴³ *Ibidem*, paragraph 1.

⁴⁴ *Ibidem*, paragraph 3.

структура; одбрамбена политика и стратегија; планирање, организација и руковођење научно-технолошким активностима у области националне одбране; метеоролошка подршка за НАТО и партнерске снаге и политички и одбрамбени напори против пролиферација НХБ оружја немају предвиђене активности којима се обезбеђује процес стандардизације. Док области сарадње попут питања која се односе на ваздушну одбрану, управљање ваздушним простором и његова контрола, здравствене службе, војна инфраструктура, војно образовање, вежбе и доктрине имају преко 50 одсто активности којима се обезбеђује стандардизација ради достизања интероперабилности у тим областима.

Поред наведеног, важно је истаћи да ће Србија и Црна Гора процес достизања интероперабилности кроз реализацију планских активности из индивидуалног програма партнерства морати да усмерава ка одређеним нормативним оквирима којима се дефинишу обавезне области интероперабилности снага, а то су *Иницијатива за унапређивање одбрамбених капацитета* и *Прашке обавезе за унапређење одбрамбених способности*.⁴⁵

Може се закључити да је могуће поставити модел достизања интероперабилности Војске Србије и Црне горе са НАТО-ом кроз индивидуални програм партнерства. На основу тог модела, Војска Србије и Црне Горе може на најефикаснији начин достићи интероперабилност

⁴⁵ *Иницијатива за унапређивање одбрамбених капацитета* усвојена је на Самиту у Вашингтону 1999. године, а усмерена је на побољшање интероперабилности у следећим областима: *покретљивост и развојност снага, одрживост снага, ефективна и ефикасна борба, самозаштита, интероперабилне комуникације.*

Прашке обавезе за унапређење одбрамбених способности усвојене су на Самиту у Прагу 2002. године, ради побољшања одбрамбених способности у подручјима важним за успешно управљање кризама изван граница НАТО чланица, укључујући и одбрану од тероризма. За реализацију наведеног програма постигнуто је више од 400 чврстих политичких споразума на основу којих првенствено европски савезници усмеравају своје ограничене ресурсе у мултинационалне пројекте. Тиме стварају нове или побољшавају постојеће капацитете у следећим областима: *нуклеарна, хемијска и биолошка одбрана; обавештајна делатност, надгледање, откривање циљева и извиђање; осматрање из ваздушног простора; командовање, контрола и комуникације; борбена ефикасност, укључујући прецизно навођену муницију и средства за онемогућавање дејства противникове ваздушне одбране; стратегијска ваздухопловна и поморска подршка; допуњавање горива у ваздушном простору, развој борбене подршке и јединица за борбену подршку.*

Прашке обавезе за унапређење одбрамбених способности представљају наставак и ојачање *Иницијативе за унапређивање одбрамбених капацитета*. Међутим, за разлику од *Иницијативе за унапређивање одбрамбених капацитета* која је обухватила све области значајне за НАТО као целину, али не и спецификацију обавеза сваке од чланица, у оквиру *Прашких обавеза за унапређење одбрамбених способности* чланице НАТО-а се индивидуално обавезују за унапређење одређених области. Поред тога, много је израженије тежиште на специјализовању за одређене области или улоге и промовисани су заједничко – мултинационално финансирање пројеката развоја и опремања.

кроз индивидуални програм партнерства, уколико најпре изабере највише активности из области под називом *Оперативни, материјални и административни аспекти стандардизације (прва фаза)*. Тим поступком у великој мери моћи ће да овлада процесом стандардизације и да створи повољне услове за имплементацију великог броја докумената о стандардизацији. Када је овладала процесом стандардизације, као основним средством достизања интероперабилности, Војска Србије и Црне Горе биће у могућности да на једноставан начин достигне интероперабилност у осталим изабраним областима. Међутим, при избору области сарадње треба да води рачуна да изабраним областима из *Радног програма партнерства* обухвати и области дефинисане *Иницијативом за унапређивање одбрамбених капацитета и Прашким обавезама за унапређење одбрамбених способности (друга фаза)*.

Достизање интероперабилности кроз процес планирања и ревизије

Посебан значај за достизање интероперабилности кроз PARP има припрема *циљева партнерства*. У ствари, њиховом реализацијом Војска Србије и Црне Горе може достићи интероперабилност са НАТО-ом и припремити се за будуће чланство у тој организацији. Документ под називом *Војни задаци за достизање интероперабилности (BI – Strategic Commands Military Tasks for Interoperability)* представља полазну основу при припреми *циљева партнерства*.⁴⁶ Његова намена је да омогући достизање интероперабилности при различитим поступцима и околностима карактеристичним за *Партнерство за мир* и будуће чланство у НАТО-у. Он првенствено обезбеђује достизање интероперабилности на тактичком нивоу, али, када се укаже потреба, може да се користи и на оперативном нивоу.⁴⁷ Документ *Војни задаци за достизање интероперабилности* састављен је од четири основна дела: општи задаци за достизање интероперабилности, задаци за достизање интероперабилности снага копнене војске и снага морнарице и ваздухопловних снага.

Сваки од наведених делова састоји се од по седам области у којима је потребно достићи интероперабилност, То су: *командовање и контрола; операције, подршка у борби, логистика, заштита снага; информационе операције, цивилно-војна сарадња*.

У оквиру сваке наведене области дефинисани су конкретни задаци достизања интероперабилности. Тако област *командовања и контроле* у општем делу има следеће задатке достизања интероперабил-

⁴⁶ *BI – Strategic Commands Military Tasks for Interoperability* ступио је на снагу 1. јануара 2003. године.

⁴⁷ *BI – Strategic Commands Military Tasks for Interoperability (BI-SC MTI)*, SHAPE i SACLANT, 2002, page A-1.

ности.⁴⁸ рад у НАТО штабу, развој командо-информационих система; употреба НАТО процедура за пренос говора; језик у оперативној употреби; употреба информационих технологија; контрола ваздушног простора по процедурама НАТО-а; успостављање тимова за везу; употреба одобрених НАТО мапа, скица и симбола; подношење извештаја и рад у здруженим комисијама при реализацији операција подршке миру. Ти задаци приказани су табелом која поред назива задатка садржи његов опис и релевантна документа о стандардизацији које земља партнер треба да примењује да би достигла интероперабилност у том задатку. Уколико земља партнер жели да достигне интероперабилност за рад у штабу НАТО, на те дужности треба да пошаље официре који ће бити у стању да имплементирају следеће уговоре о стандардизацији:⁴⁹ STANAG 2014 – Припремна наређења, оперативна наређења и извршна наређења; STANAG 2019 – Војни симболи за јединице копнене војске; STANAG 2020 – Извештавање о оперативној ситуацији; STANAG 2022 – Извештавање о обавештајној ситуацији; STANAG 2437 – Заједничка савезничка доктрина; STANAG 2490 – Заједничке савезничке операције; STANAG 3680 – Речник термина и дефиниција; STANAG 6001 – Професионални ниво познавања језика. Дакле, достизање интероперабилности официра Војске Србије и Црне Горе за рад у штабовима CJTF-а захтева усвајање и имплементацију укупно осам уговора о стандардизацији.

Да би се у потпуности реализавали задаци за достизање интероперабилности у наведеним областима потребно је усвојити и имплементирати и велики број уговора о стандардизацији. Ипак, треба имати на уму да није потребно усвојити и имплементирати све постојеће уговоре о стандардизацији, већ 17,5 одсто од укупног броја. Другим речима, од укупно 1.248 биће потребно да Војска Србије и Црне Горе имплементира 219 уговора о стандардизацији.

Као и при достизању интероперабилности кроз индивидуални програм партнерства, и у овом случају потребно је одабрати задатке у складу са Иницијативом за унапређивање одбрамбених капацитета и Прашким обавезама за унапређење одбрамбених способности.

Дакле, могуће је поставити модел достизања интероперабилности кроз процес планирања и ревизије. Војска Србије и Црне Горе може најефикасније достићи интероперабилност правилним избором циљева партнерства. Наиме, требало би да избор циљева партнерства усклади са потребама дефинисаним у Иницијативи за унапређивање одбрамбених капацитета и Прашким обавезама за унапређење одбрамбених способности, што ће јој омогућити интероперабилност у реализацији операција Партнерства за мир под вођством НАТО-а и у борби против тероризма.

⁴⁸ *Ibidem*, стр. В-4.

⁴⁹ *Ibidem*, стр. В-6.

Интероперабилност у НАТО-у и *Партнерству за мир* јесте способност снага НАТО-а и, када је потребно, снага земаља партнера и осталих не-НАТО земаља за заједничком обуком, вежбама и успешним радом у реализацији поверених мисија и задатака. Достижање интероперабилности реализује се на оперативном, материјалном и административном плану. Посебно важни објекти достизања интероперабилности Војске Србије и Црне Горе са НАТО-ом били би: војне процедуре и поступци; борбена техника; системи за консултације, командовање и контролу; логистика; терминологија. Основни начин достизања интероперабилности је заједничка стандардизација у НАТО-у. Кроз заједничку стандардизацију Србија и Црна Гора имаће могућност да, као земља партнер, заједно са осталим партнерима и земљама чланицама НАТО-а развија и имплементира *документа о стандардизацији* ради достизања интероперабилности њених војних снага на оперативном, материјалном и административном пољу. Заједничка стандардизација у НАТО-у реализује се на три нивоа: *компатибилност* – прикладност заједничке употребе производа, процеса или услуга под одређеним условима ради достизања релевантних захтева без изазивања неприхватљивих интеракција; *заменљивост* – могућност да се један производ, процес или услуга користи уместо неког другог да би се испунили исти захтеви и *заједништво* – стање које се постиже када се користе исте доктрине, процедуре или опрема.

Србија и Црна Гора може достићи интероперабилност њених војних снага са снагама земаља чланица НАТО-а кроз учешће у систему за стандардизацију у НАТО-у, реализацијом активности предвиђених *индивидуалним програмом партнерства* и остварењем *циљева партнерства у процесу планирања и ревизије*.

Учешћем у систему за стандардизацију у НАТО-у Србија и Црна Гора, као земља партнер, имаће могућност да заједно са његовим чланицама развија заједничка *документа о стандардизацији* ради достизања интероперабилности. Систем за стандардизацију у НАТО-у основни је носилац функције стандардизације која се дефинише као: „*развој и имплементација концепата, доктрина, процедура и планова, једном речју докумената о стандардизацију, којим се обезбеђује и одржава потребан ниво компатибилности, заменљивости и заједништва на оперативном, материјалном и административном пољу ради достизања интероперабилности*“. Функција стандардизације има три потфункције: *оперативну стандардизацију* – развој и имплементација *докумената о стандардизацији* која се тичу будућих и/или тренутних војних поступака и процедура ради усаглашавања питања која се одnose на концепте, доктрине, тактику, логистику, вежбе, организацију, извештаје, обрасце, планове и шеме; *материјалну стандардизацију* –

развој и имплементација *докумената о стандардизацији* која се тичу карактеристика будућих и/или садашњих материјалних средстава, као што су системи за командовање, контролу и комуникацију, системи наоружања, разни подсистеми, компоненте, резервни делови и потрошни материјал, укључујући муницију и гориво; и *административну стандардизацију* – развој и имплементација *докумената о стандардизацији* који се првенствено односе на терминологију која се примењује и на оперативном и на материјалном пољу, као и развој и имплементација *докумената о стандардизацији* која олакшавају НАТО администрацију у областима које немају директну војну примену (нпр. извештавање о економским статистикама, израда стратегијских прегледа одбране). Основни носиоци реализације наведених потфункција су следећи елементи система за стандардизацију у НАТО-у: *Агенција НАТО за стандардизацију* – оперативна и административна стандардизација; *Виша конференција за НАТО логистику* – оперативна и административна стандардизација; *Конференција директора за национално наоружање* – материјална и административна стандардизација и *Агенција НАТО за консултације командовање и контролу* – оперативна, материјална и административна стандардизација у области комуникација. Ти елементи у оквиру својих организационих целина формирају привремене радне групе за развој *докумената о стандардизацији*. Србија и Црна Гора, као учесница *Партнерства за мир*, имаће могућност да учествује у раду тих група, што доприноси достизању интероперабилности између њених војних снага и снага земаља чланица НАТО-а.

Поред тога што може заједно са чланицама НАТО-а у оквиру система за стандардизацију да развија *документа о стандардизацији*, Србија и Црна Гора може и да их имплементира на своје снаге кроз инструменте *Партнерства за мир* – *индивидуални програм партнерства и процес планирања и ревизије*.

Садржаји *Радног програма партнерства*, једним својим делом, обезбеђују стандардизацију кроз имплементирање *докумената о стандардизацији* ради достизања интероперабилности у предвиђеним областима сарадње. То значи да реализација активности из *Радног програма партнерства* кроз *индивидуалне програме* Војсци Србије и Црне Горе може омогућити достизање интероперабилности у изабраној области. Србија и Црна Гора за свој *индивидуални програм партнерства* може из *Радног програма* изабрати активности које су у периоду 2000–2001. година биле груписане у 21 област сарадње. Део тих активности непосредно обезбеђује процес стандардизације ради достизања интероперабилности у релевантној области. Анализа области сарадње *Радног програма партнерства* показује да само пет области сарадње немају активности које непосредно обезбеђују процес стандардизације: *демократска контрола оружаних снага и одбрамбе*

них структура; одбрамбена политика и стратегија, планирање, организација и руковођење научно-технолошким активностима у области националне одбране; метеоролошка подршка за НАТО и партнерске снаге и политички и одбрамбени напори против пролиферација НХБ оружја. За разлику од њих, у неким областима активности које непосредно обезбеђују процес станандардизације су, у односу на остале, у већини. Као такве могу се навести: питања која се односе на ваздушну одбрану, управљање ваздушним простором и његова контрола; здравствене службе; војна инфраструктура и војно образовање, вежбе и доктрине. Избор области сарадње, а у оквиру ње активности чијом реализацијом непосредно обезбеђује достизање интероперабилности, Србија и Црна Гора треба да се усмерава на поља дефинисана Иницијативом за унапређивање одбрамбених капацитета и Прашким одлукама за унапређење одбрамбених способности.

Преко циљева партнерства пријављених кроз *Процес планирања и ревизије Србија и Црна Гора* може да имплементира одређени број докумената о стандардизацији – *уговора о станандардизацији*, чиме достиже интероперабилност њених војних снага са снагама НАТО-а у релевантним пољима. У *циљеве партнерства Србија и Црна Гора* уграђиваће задатке достизања интероперабилности класификоване документом *Војни задаци за достизање интероперабилности. општи задаци за интероперабилношћу, задаци за интероперабилношћу снага копнене војске, снага морнарице и ваздухопловних снага*. Свака од ових области састоји се од по седам области: *командовање и контрола; операције, подршка у борби, логистика; заштита снага; информационе операције и цивилно-војна сарадња*. Реализација сваког задатка достизања интероперабилности захтева имплементацију одређеног броја *уговора о стандардизацији*. Резултати анализе показали су да Србија и Црна Гора, уколико жели да реализује све предвиђене задатке достизања интероперабилности, треба на своје војне снаге да имплементира 17,5 одсто *уговора о стандардизацији* у односу на њихов укупан број, тј. 219 од укупно 1.248.

Да би била у могућности да заједно са чланицама НАТО-а развија *документа о стандардизацији* у оквиру организационих целина система за стандардизацију у НАТО-у и да их имплементира на своје војне снаге кроз *индивидуални програм партнерства и процес планирања и ревизије*, Србија и Црна Гора треба да располаже националним системом за војну стандардизацију који ће бити потпуно компатибилан са системом у НАТО-у и његовим чланицама, односно, он у свом саставу мора имати организационе елементе који се баве пословима оперативне, материјалне и административне стандардизације. Земље партнери, а посебно чланице *Варшавског уговора*, у оквиру својих система за стандардизацију имале су развијене елементе само за материјалну стандардизацију, услед чега њихов национални систем

није био компатибилан са системом у НАТО-у. Такве околности наметнуле су потребу да земље партнери, након учлањења у *Партнерство за мир*, развијају своје системе за стандардизацију по узору на НАТО и његове чланице.

Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора дефинише достизање интероперабилности са системима одбране држава укључених у европске и евроатлантске безбедносне интеграције као један од задатака система одбране државне заједнице и представља је као једно од начела функционисања система одбране које опредељује начин деловања његових подсистема и система и при томе га дефинише као: „*способност усаглашавања сопствених решења са решењима у безбедносним интеграцијама*“. С обзиром на то, може се закључити да ће, ради приступања Србије и Црне Горе *Партнерству за мир* бити неопходно реализовати организационе промене у постојећем систему за стандардизацију, који је сада, као што је то био случај и са чланицама *Варшавског уговора*, одговоран само за материјални аспект стандардизације. То би био први корак који би водио ка стварању капацитета за потпуну имплементацију свих *докумената о стандардизацији* кроз инструменте *Партнерства за мир* на Војску Србије и Црне Горе ради достизања интероперабилности са НАТО-ом.

Литература:

1. *BI – Strategic Commands Military Tasks for Interoperability (BI-SC MTI)*, SHAPE i SACLANT, 2002;
2. *Membership Action Plan*, Washington Summit, 1999;
3. *NATO и Партнерство за мир*, „Међународна политика“, Правни факултет, Факултет политичких наука, Институт за међународну политику и привреду, Центар за стратегијске студије, Београд, 1996;
4. *NATO glossary of terms and definitions – AAP-6*, NATO Standardization Agency, Brussels, 2003;
5. *NATO Logistics Handbook*, NATO Office of Information and Press, Brussels, 1997;
6. *NATO handbook*, NATO Office of Information and Press, Brussels, 2001;
7. *Partnership Work Program for 2000–2001*; Brussels, 1999;
8. *Standards for Defence, MOD UK Standardization Policy, organizations and implementation*, part I, Ministry of Defence, United Kingdom, 1999;
9. *Staffing Guide for Allied Joint Publications*, Directorate for Operational Plans and Joint Force Development (J-7), Joint Staff, Washington D. C., 2002;
10. *Стратегија одбране државне заједнице Србија и Црна Гора*, Службени лист Србије и Црне Горе, ЈП Службени лист СЦГ, бр. 55, Београд, 2004;
11. *Study on NATO Enlargement*, Brussels, 1995.